

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SZÉCHENYI

A MÚZEUM KINCSEI

AZ MTM BAKONYI TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUMÁNAK GYŰJTEMÉNYBEMUTATÓ KIADVÁNYA

Írták:

dr. Kutasi Csaba entomológus
Katona Lajos Tamás geológus
Kovács Attila ornitológus
Sinigla Mónika botanikus
Sipos Erika múzeumpedagógus
Ujvári Judit könyvtáros

Grafikai terv:

Csillag Brigitta

© Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest
Felelős kiadó: Bernert Zsolt főigazgató

A kiadvány az EFOP-3.3.2-16-2016-00345 projekt
keretén belül készült.

ISBN: 978-963-9877-43-6

Zirc
2021

TARTALOM

A múzeum és az állandó kiállítás.....	3
Gyűjtemények.....	8
Geológiai gyűjtemények.....	10
Botanikai gyűjtemények.....	13
Gerinctelen zoológiai gyűjtemény.....	16
Gerinces zoológiai gyűjtemény.....	20
Könyvtár.....	23
Feladat.....	25

A MÚZEUM ÉS AZ ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁS

A Bakonyi Természettudományi Múzeum 1972-ben, hazánk egyetlen vidéki természettudományi szakmúzeumaként jött létre Zircen. Feladata a Bakony-hegység természettudományos kutatása, a gyűjtött anyag őrzése, tudományos feldolgozása és bemutatása, a tudományos eredmények közzé tétele. Gyűjtőterülete a természetföldrajzi értelemben vett Bakony-vidék, így gyűjtéseit 5 megye területén végzi.

A több évtizedes kutatás és gyűjtés eredményeként összegyűlt tudás és gyűjteményi anyag tette lehetővé a Bakony természeti értékeit bemutató állandó kiállítás létrehozását, mely a zirci Ciszterci Apátság épületében található és több egységből áll.

Az 1978-ban nyílt és 1993-tól folyamatosan megújuló **„A Bakony természeti képe”** kiállítás diorámák segítségével mutatja be a Bakony különböző élőhely-típusainak növény- és állatvilágát.

Ha belépünk a kiállításba a folyosó diorámaiban a hegység három meghatározó erdtípusával ismerkedhetünk meg: a karsztbokorerdőkkel, a tölgyesekkel és a bükkösökkel. A hegység gazdag és sokszínű rovarvilágából a folyosó „rovarfala” ad ízelítőt.

Az első teremben a tőzegmohás úszólápok és a Fenyőfői Ősfenyves jellegzetes növény- és állatfajait tekinthetjük meg.

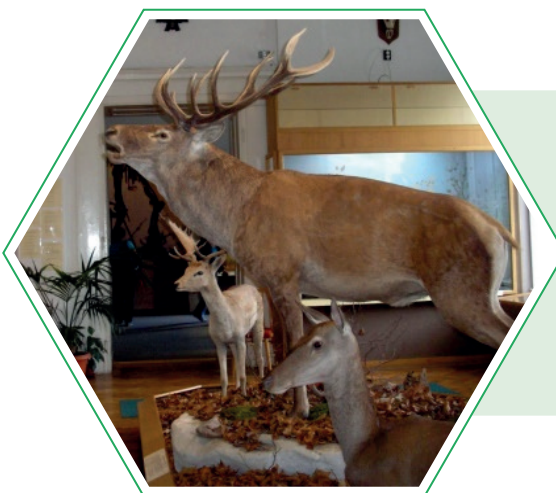
Ebben a teremben mutatjuk be a lakott területek, a legelőerdők és a szurdokerdők madárvilágát is.

A Vörös Könyves tárló hívja fel a látogatók figyelmét a hegységből már kipusztult, illetve a kihalás szélére került madárfajokra.

Igazi látványosságot kínál az élő-sarok: az akváriumban a bakonyi patakok és tavak halait láthatjuk, mellettük pedig az adott időszak éppen virágzó lágyszárúí és cserjéi pompáznak.

„A következő teremben vadászható állatfajok példányai és trófeái láthatók. A sarokba épített sziklafal barlangot rejt, melyben a hegységben előforduló denevérekből láthatunk ízelítőt.

A bal oldali teremben a Bakony kisemlőseit mutatjuk be, ezen kívül egy-egy tárlóban a tavasz, a nyár és az ősz gombáival ismerkedhetnek meg a látogatók, az ehető és mérgező fajokra külön jelzés hívja fel a figyelmet.

„**A természet ékszerei**” kiállításban elsősorban a Bakony, Magyarország és a Kárpát-medence ásványai láthatók.

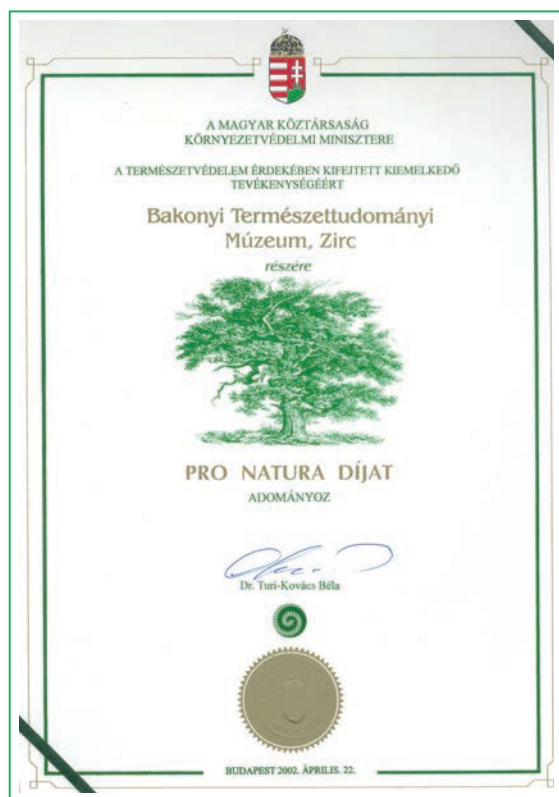

A „**Jégkorszaki óriások a Bakonyban**” című tárlat fő szenzációja a Csajág határában megtalált két mamut csontváza. Emellett számos más jégkorszaki állatot is bemutatunk.

2006-ban ajándékozás útján a Bakonyi Természettudományi Múzeum jelentős trófeagyűjteményhez jutott. Ezekből az anyagokból jött létre a „**dr. Bativai Schüle Imre János trófeakiállítás**”, az itt látható preparátumok és trófeák hazánkban kívül, többek között Kamcsatka és Ausztria állatvilágából adnak ízelítőt.

Az uniós tagság szempontjából figyelemre méltó, hogy a magyar, német és angol nyelvű feliratok mellett kiállítás–vezető füzet is kapható két idegen nyelven.

A múzeum az állandó kiállítások mellett számos időszaki- és vándorkiállítást szervez, erdei iskolai és múzeumpedagógiai foglalkozásokat tart. Azonban a múzeum nem csak ismeretterjesztéssel foglalkozik, hanem kutatási és gyűjteményezési feladata is van. Ezek egyike a több mint félszáz éve működő Bakony-kutatás szakmai koordinálása. A kutatások során elért eredmények részben az intézmény saját kiadványaiban látnak napvilágot. Az 1982-ben alapított Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményeiből eddig 37 kötet jelent meg. A Bakonyi Természettudományi Kutatásának Eredményei monográfia sorozatból pedig ez idáig 34 került kiadásra.

A múzeum erkölcsi és anyagi támogatásában nyújt kiemelkedő segítséget az 1987-ben alakult, Herman Ottó közösségi díjas közhasznú egyesület, a Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Köre.

A múzeumot a közművelődésben, a természettudományos ismeretterjesztésben, valamint a természetvédelmi kutatásokban kifejtett tevékenységéért több díjjal is elismerték. Többek között az intézmény 2002-ben Pro Natura díjat, 2009-ben Zirc város elismerő oklevelét vehette át.

GYŰJTEMÉNYEK

Gerinces zoológiai gyűjtemény

Állandó kiállításainkban a múzeumban őrzött tárgyaknak csak a töredéke kerül bemutatásra. A példányok nagyobb része a gyűjteményekben van elhelyezve, ahol leltározva, rendszerezve, kontrollált páratartalom és hőmérséklet mellett tároljuk őket. A múzeum mintegy fél milliós rendszerezett gyűjteménnyel rendelkezik, melyek a természettudományi szakágak szerint geológiai-botanikai és zoológiai részekre tagolódnak. Ezek közül a legrégebbi a geológiai, a legnagyobb rendszerezett gyűjtemény pedig a rovargyűjtemény.

Két különböző módon tartjuk nyilván az anyagainkat, egyedi- és szekrénykataszteri nyilvántartás szerint. Az előbbi során minden egyes tárgy leltári számot kap, az utóbbi esetén pedig bizonyos tárolási egységekben (pl.: rovardoboz) vannak nyilvántartva.

Már hagyománynak számít, hogy a Zirci Reguly Antal Német Nemzetiségi Nyelvoktató Általános Iskola 6. évfolyamos tanulói látogatást tesznek a múzeumi gyűjteményekben. Ez egy izgalmas lehetőség a diákok számára, hisz olyan helyekre nyerhetnek betekintést, melyek csak különleges alkalmakkor tárják szélesre kapuikat. Amellett, hogy bepillanthatnak a sokszínű és különböző módon rendezett gyűjteményi anyagok közé, sok érdekességet hallhatnak az egyes példányok történetéről, a gyűjtésük módjairól és a gyűjtemények fontosságáról is.

Gerinctelen zoológiai gyűjtemény

Ezzel a kiadvánnyal szeretnénk megismertetni a szélesebb közönséggel is a gyűjteményeinket és az ott tárolt sokszínű anyagot. Röviden bemutatjuk a gyűjtemények típusait, történetét, a gyűjteménybe kerülés módjait és a megőrzés fontosságára is kitérünk.

A gyűjtemények elsősorban a kutatók számára nyitottak, akik a múzeumi kutatószolgálat keretében végezhetnek vizsgálatokat a tárolt anyagokon. Szervezett csoportoknak, iskoláknak azonban továbbra is lehetőséget biztosítunk arra, hogy előzetes bejelentkezés és időpont egyeztetés alapján megtekintsék a gyűjteményeket.

A múzeumi tárgyak a gyűjtemények digitalizációjával és a nyilvános adatbázisokkal hamarosan mindenki számára elérhetőkké válnak.

A kiadványt igyekeztünk a tanulók szemszögéből összeállítani. A füzet a látogatásokon felmerült kérdéseken keresztül próbál betekintést nyújtani a gyűjteményeinkbe.

Geológiai gyűjtemény

Botanikai gyűjtemény

GEOLÓGIAI GYŰJTEMÉNYEK

A geológiai gyűjtemény a múzeumunk legidősebb gyűjteménye, több mint 110 éves múlttal büszkélkedhet. A még feldolgozatlan anyagokat is figyelembe véve a legnagyobb egyedszámú gyűjtemény. A rendszerezett anyag terjedelme is jelentős, összesen 25 geológiai szekrényben van elhelyezve. Alapját Laczkó Dezső piarista földrajztanár, múzeumigazgató 1906. augusztus 20-án ajándékozta a Veszprém Vármegyei Múzeumnak.

Hol helyezték el a Laczkó Dezső által adományozott gyűjteményt?

A 8763 darabból álló „Laczkó” gyűjteményt a Vármegyházán tárolták, 1919-re a geológiai gyűjtemény darabszáma meghaladta a 11000-et. A múzeum anyagának dinamikus gyarapodása és a Vármegyháza állagának romlása miatt egy új múzeumi épületre volt szükség, ami – Laczkó Dezső közbenjárásával – viszonylag rövid időn belül el is készült. A főleg őslénytani és kőzettani anyagot tartalmazó gyűjteménynek 6 alkalommal kellett költöznie (1922–1924 (Veszprém); 1956 (Tihany, Bencés Apátság), 1972 és 1995 (Zirc, Ciszterci Apátság), 2007 (Zirc, Alkotmány utcai családi ház), 2010 (Zirc, Rákóczi tér 3–5.) mire a jelenlegi helyére érkezett.

Kik foglalkoztak a geológia tudományával a múzeumban?

A gyűjtemény első kezelője **Laczkó Dezső** volt, aki 1932-es haláláig gyarapította és katalogizálta a leleteket. Az ezt követő 9 évben nem volt földtudományos szakember a múzeumban, majd 1941 és 1948 között **Darnay-Dornyai Béla** tanár, muzeológus vette át a kollektiót. A gyűjtemény gyarapítása mellett folytatta Laczkó gyűjteményi munkáját. Rövid kihagyás után 1950–1956 között **Vígh Gusztáv** volt a múzeum geológusa, aki kivételes minőségű eocén és miocén korú ősmaradványokat gyűjtött.

1962-ben **Papp Jenő** indította útjára „A Bakony természeti képe” kutatóprogramot, amihez több geológus (**Badinszky Péter, Bubics István, Horváth Ernő, Géczy Barnabás, Mihály Sándor** és **Mihály Sándorné**) és további számos kutató is csatlakozott.

Az önálló múzeum első geológusa 1985 és 2001 között **Futó János** volt, 1992-től pedig **Keserő Ildikó** geológus technikus látja el a gyűjtemény rendezésével kapcsolatos munkákat. Ez idő alatt új magánkutatók is csatlakoztak a Bakony-kutató programhoz, aminek eredményeképpen teljesebb lett a miocén korú anyag (**Berta Tibor, Németh Tamás**) és ugrásszerűen megnőtt az ásványok faj- és egyedszáma (**Németh Tamás, Mozgai Zsolt**).

2001 és 2002 között **Kondorossy Szabolcs**, 2003-tól pedig **Katona Lajos Tamás** a múzeum geológusa. Nevéhez fűződik a 2006-ban talált csajági mamutcsontvázak feltárása, majd egy évvel később azok bemutatása a „Jégkorszaki óriások a Bakonyban” c. állandó kiállításban. 2008–2010 között több tucat feltárást készített a Bakonyban, amiből több ezer darab késő-miocén puhatestű ősmaradvánnyal gazdagodott a gyűjtemény. 2010-től a folyamatos gyűjtéseknek köszönhetően közel száz darab ízeltlábú ősmaradványt sikerült begyűjteni Puláról, melyek világviszonylatban is rendkívül ritkák. 2010-től **Magyar Imre** és **Müller Pál** jóvoltából több alkalommal kapott a múzeum fel nem dolgozott anyagokat a Bakonyból.

Mekkora a gyűjtemény anyaga?

A gyűjtemény három egységből tevődik össze. Az **Ásvány-kőzet- és őslénytani gyűjtemény** 104 217 db egyedi nyilvántartású tárgyat tartalmaz. A **Rétegtani gyűjteményben** 17 440 db szekrénykataszteri nyilvántartású példány sorakozik. A **Fúrómaggyűjtemény** Pénzesgyőrben található, a körülbelül 300 000 db fel nem dolgozott mintából eddig mintegy 20 000 minta került szekrénykataszteri nyilvántartásba. Ez a gyűjteményi anyag 1993-ban a Bauxit Kutató Vállalat megszűnésével, a Balatonalmádiban levő mintatárból került a múzeumba. A fúrómagok a Bakony és a környező területek bauxitkutató fúrásainak szakaszos mintavételeit tartalmazzák.

Milyen kiemelkedő példányok találhatók a gyűjteményben?

A gyűjtemény legkiemelkedőbb egységei között találjuk Laczkó Dezső anyagát, amit a Balaton Tudományos Kutatásának Eredményei c. sorozatban publikált. Színtén a gyűjteményben ta-

lálható a csajági **mamutcsontvázak** leletanyaga, aminek a jelentős része beépítésre került a Jégkorszaki Óriások a Bakonyban c. állandó kiállításba. Itt őrizzuk a **pulai alginitbánya** legnagyobb **ősállattani** (orr-szarvú-, hal- és rovarfosszília) anyagát. Ezen kívül itt található a Dunántúl egyik legteljesebb **késő-miocén** (pannóniai) korú **puhatestű ősmaradvány**-együttese is.

Miért fontos ez a gyűjtemény?

A gyűjteményben található leletek többsége olyan területről származik, ahol ma már nem lehet gyűjteni. Ilyen helyszínek például az egykori bányák (pl.: szénbányák), a vespéri Jeruzsálem-hegy, vagy a 8-as számú főút nyomvonala. A korabeli gyűjteményi anyagok segítségével továbbra is vizsgálhatók a ma már hozzáférhetetlen földtani képződmények.

A pénzesgyőri raktárban tárolt minták lehetőséget biztosítanak arra, hogy új megközelítéssel és modern technikával vizsgálják a részben már kitermelt bauxit- és széntelepeink összetételét, minőségét, vagy települési helyzetét. A friss eredmények alapján akár új bányák is nyílhatnak (pl. a bauxitban korábban kimutatott ritkaföldfémek koncentrációjának újramérése alapján).

A gyűjteményünkben tárolt jó minőségű és megbízható adatokkal ellátott anyagok számos földtani kutatás alapját képezhetik. Segítségükkel a kutatók például megválaszolhatják a hegység újkori fejlődéstörténetét, ami a nyersanyagkutatások szempontjából sem elhanyagolható.

Ősorszaruú koponyája a gyűjteményben

Ezen túlmenően a geológiai gyűjtemény több tucat vándor- és állandó kiállítás-hoz kölcsönzött anyagokat, illetve számos előadás, konferencia, tudományos és ismeretterjesztő publikáció alapját is szolgáltatta, így segítve a múzeum tudásátadó tevékenységét.

BOTANIKAI GYŰJTEMÉNYEK

Mekkora a múzeum botanikai gyűjteménye?

A múzeum botanikai gyűjteménye több mint **40 000 tételt** tartalmaz, ebből 26 000 rendszertani sorrendben, szekrénykataszteri nyilvántartásban szerepel. A herbárium hét gyűjteményből áll, melyek az alábbiak:

- Algagyűjtemény
- Ciszter-gyűjtemény
- Edényesnövény-gyűjtemény
- Gombagyűjtemény
- Gubacsgyűjtemény
- Kriptogámnövény-gyűjtemény (zuzmók és mohák)
- Mag- és termésgyűjtemény

Kik és milyen növényeket gyűjtöttek a Bakonyban?

A herbáriumi tételek legnagyobb részét az 1962-ben alakult Bakony-kutató közösség botanikusai gyűjtötték, melyek közül említést érdemel Verseghy Klára zuzmógyűjtése, Kol Erzsébet algagyűjtése, Tóth Sándor mikrogomba gyűjtése, valamint Boros Ádám és Vajda László mohagyűjtése. A gyűjtemény legnagyobb részét az edényes növények alkotják több mint 15000 példánnyal. Kiemelkedőnek számít Tallós Pál botanikus, erdőmérnök 2400 herbáriumi lapot tartalmazó gyűjteményének megvásárlása.

Csak a Bakonyból származnak a növények?

A botanikai gyűjtemény földrajzi értelemben alapvetően két részre tagolódik, a természetföldrajzi Bakony-vidék területéről (törzsgyűjtemény), illetve más földrajzi helyről származó (összehasonlító) gyűjteményre.

Vannak gyűjteményi anyagok a Bakony-kutató program előtti időszakból?

Az intézmény korai jogelődje, a Veszprém Vármegyei Múzeum már rendelkezett botanikai gyűjteménnyel, amelyben Rédl Rezső (a bakonyi flóramű összeállítója) növénygyűjteménye kiemelkedő értéket képviselt, sajnos ez az anyag a II. világháború során megsemmisült.

Milyen különlegességek találhatók a gyűjteményben?

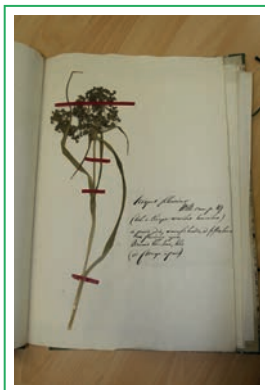
Egyik különleges növényünk a cselling, amely egy alacsony termetű, a száraz időszakokban őszeszeződő levelű páfrányfaj. Hazánkban egyedül a Szent György-hegyen fordul elő. A halvány sáfrány (herbáriumi lapját lásd az oldalsó képen) egyetlen bakonyi lelőhelyének felfedezése pedig Tallós Pál nevéhez fűződik.

Csak gyűjtéssel kerülhetnek anyagok a gyűjteménybe?

A Bakony-kutatók gyűjtése mellett ajándékozással és vásárlással is kerültek növények a herbáriumba. Az előbbiek közé tartozik Szalai Miklós esperes plébános Halimba környékén gyűjtött 3100 lapot tartalmazó herbárium.

A képen a gímpáfrány herbáriumi lapja látható a gyűjteményből.

Mi a legrégebbi gyűjteményi anyag?

A herbárium igazi különlegességének számít a Ciszter Rend botanikai gyűjteménye, ami mintegy 4 800 tételt tartalmaz. Az **1700-1800-as évekből** származó gyűjteményt a Ciszter Rend az 1970-es években ajándékozta a múzeumunknak. A történeti értékkel bíró herbáriumi példányok zömét a szomszédos országokban gyűjtötték.

A képen egy herbáriumi lap (Közönséges erdeikáka) látható a gyűjteményből.

Miért fontos ez a gyűjtemény?

A gyűjteményi példányok pontos lelőhelyadatai segítségével megrajzolható a Bakony-vidék növény- és gombafajainak elterjedése.

Ugyanakkor számos esetben az ember élőhely-átalakító tevékenysége következtében egyes fajokról már csak az egykori herbáriumi példányok tanúskodnak. Ezek közé tartozik például a lápok különleges rovaremésztő növényfaja, a havasi hízóka, mely az 1970-es években pusztult ki a Balaton-felvidékről.

A Bakony számos olyan ritka növényfajnak nyújt otthont, melynek a hegységen kívül csak néhány hazai előfordulása van. Ezek közé tartozik például a cifra kankalin, a győzedelmes hagyma vagy az európai zergeboglár. A rozsnokképű árvalányhaj pedig hazánkban egyedül a Bakonybél környéki Odvaskőhát cserszömörccs-molyhos tölgyesében fordul elő.

Fekete kökörcsin a gyűjteményben

GERINCTELEN ZÖLÓGIAI GYŰJTEMÉNY

Az állandó kiállításunkban csak egy kis ízelítő látható a múzeum gerinctelen zoológiai gyűjteményéből. Ez nem is csoda, mivel ez a legnagyobb rendszerezett gyűjtemény az intézményben, a **mintegy 330 ezer darabos kollekció** több részből áll.

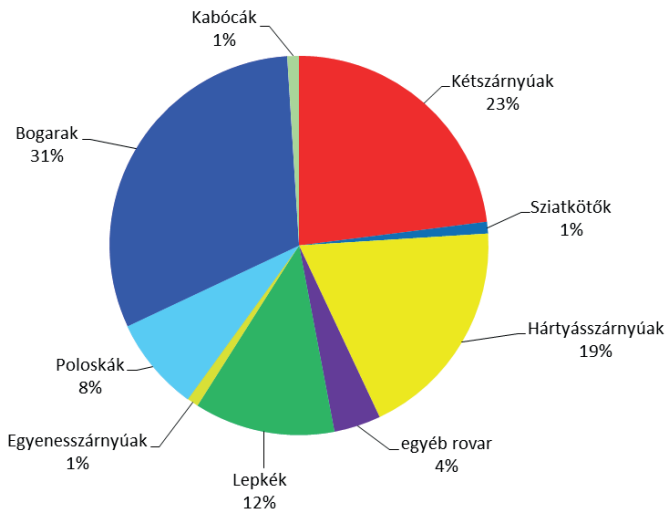

Milyen állatok adják a gerinctelen gyűjtemény legnagyobb részét?

A legtöbb példány a rovargyűjteményben található. Ez nem véletlen, hiszen a Földön ez idáig leírt fajok 60 százaléka ebből az állatcsoportból kerül ki. A gyűjteményben levő 280 ezer szárazon preparált rovarpéldány 21 rovarszekrényben, családok szerint van rendszerezve. A rovartüre szűrt, vagy papírlapra ragasztott rovarok alatt apró cédulákon a gyűjtési adatokat és a faj tudományos

nevét találjuk. A múzeum elsődleges gyűjtőterülete alapján a tárolt anyagok legnagyobb része a Bakony vidékéről származik. A legrégebbi példány egy 1927-ben, Várpalotán fogott sziklai fehérlepke. A gyűjtemény megalapozása csak később, az 1950-es évek vége felé kezdődött, az intenzív gyarapodás pedig az 1962-ben indított „A Bakony természeti képe” kutatóprogrammal indult meg. A példányszám 1972-ben nem sokkal haladta meg a százezret.

A gyűjteményben található példányok harmada a bogarak rendjébe tartozik, második legtöbb egyedet számláló rend a legyeké, s itt található az országban az egy tájegységre vonatkozó legnagyobb zengőlégy-gyűjtemény. A hártáásszárnyúak a példányok ötödét teszik ki, s jelentősebb mennyiségben találjuk még a lepkéket és a poloskákat is a preparátumok között. A gyűjtemény mintegy 80 százalékban faji szintig meghatározott példányokból áll.

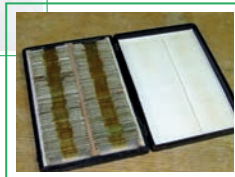

Vásárlás vagy ajándékozás útján több rovarász hagyatéka is a múzeumba került, így dr. Kartal Béla, Tihanyi János és Dietzel Gyula nappali lepkéi is a gyűjtemény részét képezik. Az alsó képen szenderek láthatók a Kartal-gyűjteményből.

Milyen további állatok találhatók még a gerinctelen gyűjteményben?

A mikroszkóppal tanulmányozható medveállatkákat tárgylemezen tároljuk. Ezt az értékes anyagot Iharos Gyula Alfonz premontrei szerzetes, Bakony-kutató gyűjtötte és preparálta 1943 és 1967 között. A kollekciónban a hazai fajok több mint fele megtalálható és 13 típuspéldányt tartalmaz.

A Molluszka gyűjtemény 143 csiga és kagyló faj fiolában, vagy dobozban tárolt héjait tartalmazza. A gyűjtemény anyagait 1991-ben Varga András publikálta a Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményeiben.

Mi az értéke a gyűjteménynek?

A gyűjtemény értékét azok a példányok jelzik, amelyek más gyűjteményekben nem, vagy csak kis számban találhatók. Ezek közé tartozik például a bakonyi gye-

ormányos, amely a Földön egyedül csak a Magas-Bakony bükkösein fordul elő. A gerinctelen gyűjteményben 20 faj több mint 60 típuspéldánya található, ezek azok a példányok, amelyek a fajok leírásában alapvető szerepet játszottak és további taxonómiai kutatások alapját képezik.

Mitől kell óvnunk a gyűjteményeket?

Ahhoz, hogy ez az anyag fennmaradjon és segítse a kutatómunkát gondoskodnunk kell a védelméről. Az elhalt növényi és állati részeket fogyasztó rovarok, különösen a múzeumbogár lárvája nagy károkat tud okozni a preparátumokban (lásd oldalsó kép), ezért időnként fertőtlenítenünk kell a gyűjteményt. Emellett a tárolási hőmérsékletet és a páratartalmat is figyelniük kell, mivel a magas páratartalomban megpuhulnak, sőt meg is penészedhetnek (lásd az alsó képen) a kiszáritott rovarok.

Mely állatokat kell az alkoholos gyűjteményben tárolni?

Azok a rovarokat, amelyek kevésbé kitinizáltak, valamint a soklábúakat és a pókokat nem szárazon, hanem alkoholos fiolákban tároljuk. Polcokon, befőttes üvegekben sorakoznak az alkoholos preparátumok, melyeknél szintén elengedhetetlen a gyűjtési adatok megléte. Szintén alkoholban tartjuk a néhány milliméteres álskorpiókat is. Ezeknek a preparátumoknak a megőrzése az elpárolgott alkohol időnkénti utántöltésével érhető el.

Milyen rendszer szerint vannak nyilvántartva az egyes példányok?

A gyűjteményi anyag nagy száma miatt a gerinctelen zoológiai gyűjtemény nem egyedi nyilvántartású, azaz nincs minden példánynak részletes leírása a leltárkönyvben, hanem szekrénykataszter szerint tartjuk nyilván. Ez azt jelenti, hogy a rovarfiókokban levő példányszámot, vagy a befőttes üvegekben levő fiolaszámot adjuk meg a nyilvántartáshoz.

Miért fontos ez a gyűjtemény?

Minden egyes példányon megtalálhatók a gyűjtés adatai, jellemzői, valamint a gyűjtő és a határozó neve is. Ezek alapján rajzolódik ki az adott faj elterjedése és ökológiai igénye. A természetvédelem számára fontosak a védett fajok elterjedéséhez nyújtott információk, növényvédelmi és erdészeti szempontból pedig egyes károsító fajok adatai jelentősek. Közegészségügyi szempontból az állati és emberi betegségeket okozó fajok adatai lényegesek. A rendszertani vizsgálatokhoz támpontot nyújtanak az itt található példányok, melyek kutatási célból tanulmányozhatók. Az évtizedek alatt bekövetkező változások is nyomon követhetők az adott területen eltérő időpontokban gyűjtött példányok alapján.

GERINCES ZÖLÓGIAI GYŰJTEMÉNY

A múzeum gerinces zoológiai gyűjteménye a gerincesek törzsébe tartozó öt osztály, a halak, kételtűek, hüllők, madarak emlősök fajából őriz példányokat nem csak tudományos, hanem bemutatási céllal is. A gyűjteményben őrzött állatok nagy része a Bakony-hegységből és tágabb környezetéből származik.

Mi a különbség a folyadékos és a bőrgyűjtemény között?

A halak, kételtűek, hüllők jelentős része a folyadékos gyűjteményben található, ami azt jelenti, hogy a példányok üvegekben, egészben, alkoholban vannak tárolva. Ha egy kutató vizsgálni szeretné az állatokat, akkor annak bármely része a rendelkezésére áll. Az emlősök és a madarak nagy része a bőrgyűjteményben található. Itt nincs megőrizve az állatok minden része, csupán a bőrük van kitömve. A példányok kétféleképp lehetnek preparálva: montírozva, vagy bőrbe töm-

ve. A montírozott preparátumok életszerűen mutatják be a példányokat, általában ezek közül kerülnek ki a kiállítások anyagai. A bőrbe tömött példányok elsősorban a kutatómunkát szolgálják, úgy kerülnek kialakításra, hogy minél kisebb helyet foglaljanak a gyűjteményben.

Honnan származnak a gyűjtemények anyagai?

A gyűjtemény anyagai több helyről, különféle gyűjteményekből kerültek a múzeumba. A Múzeum 1972. évi megalapításakor az intézmény gerinces gyűjteményének alapját a veszprémi Bakonyi Múzeumból és a keszthelyi Balatoni Múzeumból származó preparátumok adták. A halgyűjteményünk szinte teljes egészében a múzeum alapítása óta gyűjtött anyagokból áll. A herpetológiai gyűjtemény létrehozása jelentős részben dr. Marián Miklós és Szabó István herpetológus kutatók érdeme, az ő anyagaik 1977-ben ajándékozással kerültek hozzánk a szegedi Móra Ferenc Múzeumból. Madárgyűjteményünk magvát a keszthelyi múzeumból származó, Lovassy Sándor egykori gyűjteményét alkotó anyagok jelentik. Ezek egyes részei a Múzeum állandó kiállításában folyamatosan megtekinthetők.

Jelentős számú a Pejacsevics-Festetics-féle trófea-gyűjtemény, ahol a tárgyak nagy részén megtalálhatók a pontos lelőhelyi adatok is. 2006-ban dr. Bativai-Schüle Imre János a múzeumnak ajándékozta a trófea-gyűjteményét. Ezzel az eddig főként hazai fajokat tartalmazó kollekción európai és Észak-amerikai vadfajokkal bővült: pl. jávorszarvas, kamcsatkai barnamedve, szibériai kőszáli kecske, argali, mormota.

Ugye nem ölik meg az állatokat, azért hogy bekerüljenek a gyűjteménybe?

A gyűjteményben található egyedek korábban tudatos gyűjtés révén kerültek be, jelenleg ilyen célból már nem pusztítanak el gerinces állatokat a múzeum számára, hiszen ezeknek az állatoknak a jelentős része védett, sőt sok közülük veszélyeztetett is. Kizárólag elpusztult állatokat hoznak be a múzeumba, a gyakran elgázolt, vagy természetes úton elpusztult példányok először fagyasztóládába kerülnek, majd onnan kerülnek a preparálásra. A gyűjtőmunka már csak a gerinces állatok olyan termékeire korlátozódik, mint például a bagolyköpetek, elhagyott madárfészkek, vagy madártollak, melyek ugyanúgy jelzik az adott kisemlős, vagy madár jelenlétét, mint a begyűjtött növények, vagy rovarok.

Miért fontos ez a gyűjtemény?

A gyűjteményben számos érdekesség található, melyek fontos információt szolgáltatnak, vagy éppen bizonyítéka egy ritka fajnak, vagy változatnak. Láthatók itt olyan fajok preparátumai is, melyek mára már nem költenek Magyarországon. Ilyen például a talpastyúk, amely a XIX. század második felében időnként inváziószerűen jelent meg Európában, de a múlt század közepétől már egyáltalán nem figyelték meg. Érdekesekek a borzas gödény, a kékcőrű réce és a reznek példányai is, ezek a fajok a korábbi évszázadokban még költöttek hazánkban, de ma már csak nagyon ritkán jelennek meg.

Olyan fajok is találhatóak a gyűjteményben, melyek korábban éltek a Bakony környékén, de mára már csak az ország más részein költenek. Ezek közé tartozik például az ugartyúk, a parlagi sas, a kerecsensólyom, a szalakóta és a kis őrgébics.

Más preparátumok ritka fajok bakonyi előfordulásait igazolják, és értékes adatot jelentenek. Ilyen fajok a pehelyréce, a fakó rétihéja, ékfarkú halfarkas, a fenyőszajkó, a pásztormadár, a hósármány, és az alpesi denevér.

Vannak olyan fajok is, melyek országosan ritkák, vagy veszélyeztetettek, de a Bakony térségében máig előfordulnak. Ezek a fajok természetvédelmi szempontból nyújtanak fontos információkat, ilyenek az uhu, réti sas, kígyászölyv, keresztcsőrű, vadmacska, pisze denevér, széles kárász, és még sok más faj.

A gyűjtemény további különlegességei az átlagtól eltérő, vagy ritka színváltozatú példányok, ezek közé tartozik egy albínó vakond és fogoly, valamint egy fekete színű uráli bagoly. Az anyagaink között található egy fehér mellű tőkés réce gácsér is, mely valószínűleg egy házi récével történt kereszteződés eredménye.

A könyvtár egyidős a múzeummal?

Múzeumunk fiatal kora ellenére jelentős, időben is jóval korábbra nyúló könyvtári állománnyal rendelkezik. Ennek magyarázata megalakulásának körülményeiben rejlik.

Induló állományát a veszprémi múzeumi könyvtár leválasztott természettudományi könyv- és folyóiratanyaga képezte. Egykori anyainstítménye, az 1903-ban alapított Veszprém Vármegyei Múzeum és Könyvtár volt, melynek első igazgatója Laczkó Dezső, a kegyesrendi főgimnázium természet- és földrajz szakos tanára, neves geológus lett. Így érthető, hogy a kor természettudományos szakirodalmá, szakfolyóiratai megfelelő aránnyal képviselték a könyvtár állományában.

1950-ben két intézményrendszeré vált szét a múzeum és a könyvtár, megalakultak a megyei könyvtárak. A könyvtári anyag megosztásakor a létrejövő megyei könyvtár nem vitte magával a nagy múltú természettudományos folyóiratokat. Ezek a veszprémi múzeumnál maradtak, majd 1972-ben, a természettudományos osztály önálló múzeummá válásakor Zircra, a Bakonyi Természettudományi Múzeum könyvtárába kerültek. Így a XIX. századi és a XX. század első felének természettudományos szakirodalmá közép-dunántúli viszonylatban nálunk csaknem hiánytalanul megtalálható.

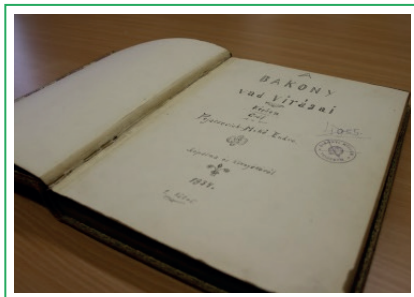
Milyen kapcsolatrendszere van a könyvtárnak?

Könyvtári cserekapcsolatban állunk mintegy 250 tudományos intézménnyel – természettudományi múzeumokkal, kutatóintézetekkel, egyetemekkel – a világ minden tájáról, melyek saját múzeumi kiadványaik ellenében juttatják el hozzánk publikációikat. Partnereink között a 72 hazai partnerintézmény mellett szinte minden európai állam képviselője megtalálható.

Mennyi könyvvvel, folyóíráttal rendelkezik a könyvtár? Vannak e a könyvtárban különlegességek?

Jelenlegi állományunk mintegy 7 600 kötet könyv, 750 térkép és 1 900 féle (19 000 kötet) folyóirat, de néhány hazai és külföldi adatbázis is elérhető nálunk. Könyvtárunk állományából külön figyelmet érdemelnek a 18-19. századból, vagy a 20. század elejéről származó csodálatos könyvek.

Ilyenek például Carl von Linné: Vollständiges Pflanzensystem... (1777-1788), Schlechtendal: Flora von Deutschland (1880-as évek), Hazslinszky Frigyes: A Magyar Birodalom zuzmóflórája (1884), Herman Ottó: A magyar halászat könyve (1887), Chernelházi Chernel István: Magyarország madarai, különös tekintettel gazdasági jelentőségükre (Budapest, 1899), valamint Gróf Pejacsevich-Mikó Endre egyedülálló három kötetes kéziratos műve: A Bakony vad virágai képen Szépalma és környékéről (1934).

Milyen elrendezésben találjuk a könyveket?

A könyvtár raktározási rendje annak speciális állományából és a neki korábban helyet adó apátsági épület adottságaiból következően méret szerinti, nem pedig a közművelődési könyvtárakban megszokott szabadpolcos elrendezésű.

Mi a könyvtár jelentősége?

A kutatók, szakdolgozók, általános és középiskolai tanulmányi versenyeken indulók, a könyvtár fő gyűjtőkörét jelentő Bakony hegység természetföldrajza iránt érdeklődők, vagy éppen napjaink környezeti problémáival, a klímaváltozás okaival és hatásaival habzóbban foglalkozni szándékozók előzetes bejelentkezéssel látogathatják könyvtárunkat.

FELADAT

Kösd össze a gyűjteményi tárgyakat a megfelelő gyűjteménnyel!

pliocén orrszarvú csontváz

halvány sáfrány

bakonyi gyepormányos

gyapjas mamut

cselling

sziklai fehérlepke

szalakóta

havasi hízóka

borzas gödény

kovamoszat

rozsnokeképű árvalányhaj

talpastyúk

pannóniai puhatestű ősmaradvány

ékfarkú halfarkas

áliskorpió

batla

selymes durbincs

medveállatka

reznek

Geológiai
gyűjtemény

Botanikai
gyűjtemény

Gerinctelen
zoológiai
gyűjtemény

Gerinces
zoológiai
gyűjtemény

- 1. Mekkora rendszerezett gyűjteménnyel rendelkezik a múzeum?**
 - a. 300 000 db
 - b. 500 000 db
 - c. 1 000 000 db

- 2. Melyik a múzeum legnagyobb múlttal rendelkező gyűjteménye?**
 - a. geológiai
 - b. botanikai
 - c. gerinctelen zoológiai

- 3. Melyik a múzeum legnagyobb rendszerezett gyűjteménye?**
 - a. geológiai
 - b. gerinces zoológiai
 - c. gerinctelen zoológiai

- 4. Ki volt a geológiai gyűjtemény első kezelője?**
 - a. Vígh Gusztáv
 - b. Laczkó Dezső
 - c. Papp Jenő

- 5. A felsorolt geológiai gyűjtemények közül melyik egyedi nyilvántartású?**
 - a. Ásvány- kőzet és őslénytani gyűjtemény
 - b. Fúrómaggyűjtemény
 - c. Rétegtani-gyűjtemény

- 6. Mekkora egyedszámúak a múzeum botanikai gyűjteményei?**
 - a. 20 000
 - b. 40 000
 - c. 60 000

- 7. Melyik a legrégebbi gyűjtemény a botanikai gyűjtemények közül?**
- a. Ciszter-gyűjtemény
 - b. Edényesnövény-gyűjtemény
 - c. Gombagyűjtemény
- 8. Milyen állatok adják a gerinctelen zoológiai gyűjtemény legnagyobb részét?**
- a. medveállatkák
 - b. csigák
 - c. rovarok
- 9. Melyik a legnagyobb számú rovarrend a gerinctelen zoológiai gyűjteményben?**
- a. bogarak
 - b. legyek
 - c. lepkék
- 10. A gerinces zoológiai gyűjteményünkben csak konzerváló folyadéokban tároljuk az alábbi állatokat:**
- a. madarak
 - b. halak
 - c. emlősök
- 11. Melyik preparátum a zoológiai gyűjtemény ritkasága?**
- a. pehelyréce
 - b. kuvik
 - c. kék galamb
- 12. Mennyi tudományos intézménnyel van cserekapcsolata a múzeumi könyvtárnak?**
- a. 150
 - b. 250
 - c. 350

Megfejtés: 1:b, 2:a, 3: c, 4: b, 5:a, 6:b, 7a, 8:c, 9:a, 10: b, 11:a, 12: b

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS:

A program megvalósulásáért a Magyar Természettudományi Múzeum Bakonyi Természettudományi Múzeumának munkatársait illeti köszönet:

dr. Kutasi Csaba intézményvezető

Csillag Brigitta

Földváriné Wolf Erika

Iliáné Rechner Szilvia

Katona Lajos Tamás

Keserü Ildikó

Kovács Attila

Sinigla Mónika

Sipos Erika

Ujvári Judit

MTM Bakonqi
Természettudományi
Múzeuma

